

## Om kirkelig Kunst.

(Foredrag paa Selskabets Møde i Kjøbenhavn, 11. Januar 1853)  
af N. Höyen.

---

### I.

Naar Tonerne ikke som Ordets Tienere, men som dets Besiælere og Bevingere, bære det fra Menigheden op til det Høie, da erfare vi, hvad den Kunst formaaer, som har været hiemme i Kirken lige fra dens Begyndelse og som sikkert altid vil høre hiemme i Den, den Kunst, som samler alle Hierter i een Stemning, som lader enhver Enkelt tahe sig i hele Menigheden og tillige lader ham føle en Styrke, en Opløftelse, som om hele Menighedens Kraft og Fylde, i det Øieblik, boede i ham alene. Melodien spørger ikke om Troesbekiendelse eller Tungemaal, ligesaa lidt som Bygningen, der gjør et alvorligt, et høitideligt Indtryk. Om disse Toner oprindeligt have lydt til en hedensk Guddoms Ære eller til en papistisk Helgens Forherligelse, om disse Söiler engang have baaret Taget over Pallas Athenes Tempel, disse Piller løftet sig under Hvælvinger, der stode under Beskyttelse af den Helgen, hvis Navn de endnu bære, derom bekymre vi os ikke; saalænge Ordet ikke kommer til og giver Følelsen og Tanken et bestemt Præg, saalænge ikke det udhugne eller malede Billede stilles frem for os med sine umiskienkelige Træk, hengiver Siælen sig uforstyrret til de milde, de velgiørende, opløftende Indtryk, den modtager.

Men til denne Melodie hörer en Lovsang til Himmel-dronningens Ære, Altarbilledet ved denne Pille forestiller den hellige Cecilia, som lytter til et Englechor. Ja, der luer en Andagt giennem disse klangfulde Vers, som ikke kan andet end røre os, der lyser en salig Henrykkelse fra den unge Qvindes Ansigt, som vi ikke kunne blive trætte af at betragte; og dog strømmer denne Lovsang ikke over vore Læber med Overbeviisningens Fylde, og ingen Bön stiger fra vort Indre op til Tonekonstens hellige Beskytterinde. Grundtanken, der giver disse Værker Liv, den gaaer ikke til Hiertet; vor Beundring, vor Glæde gjælder kun den Pragt og Herlighed, hvormed den aabenbarer sig. Vi have næsten glemt, at der var en Tid, da vore Fædre glødede af Had mod den romerske Kirkes Afguderi og Billeddyrkelse, vi ere saa sikre for enhver Fristelse, at vi trygt hengive os i den fuldeste Nydelse af hele den Skiönheds Glorie, hvormed Konsten har omgivet St. Peters Stol; men den nærmeste Følge af denne vor æsthetiske Alsidighed er derfor ogsaa, at vort Begreb om kirkelig Konst ikke mere har den Alvor, som det havde paa Luthers Tid, at vi for eensidigt dvæle ved Betragtningen af den som en blot Prydelse, medens Konsten, naar den skal være kirkelig, gör Fordring paa ikke alene at behage vor Sands, men ogsaa med Myndighed, at tale til vort Hierte.

Billedets Samvirken med Ordet gaaer langt tilbage. I Slutningen af det fjerde Aarhundrede hedder det alerede om det "stumme Maleri", at "det taler og opbygger". Det var dengang ikke længer den lille Menighed, der samledes trofast og samdrægtig, midt under alle Forfølgelsens Farer, omkring Bordet, hvor den skulde mindes Herren, samledes uden anden Forskiel end den, som Lærerdygthighed og Lærerfromhed gav; det var Kirken, den höitanseete, fast grundede Magt, det var Christi Brud, der seiersmykket

thronede over Tempel og Synagoge og samlede sin Menighed fra Öst og Vest i Kongelige Sale (Basilikaer). Men hvor mange hedenske og jödiske Erindringer vare ikke forsonligt sammensmeltede med christelig Skik i disse Kirkebygninger, der ofte havde et mægtigt Omfang og vare opførte efter Datidens romerske Smag! Der sondredes nu mellem det Helligste og den Deel, hvor Menigheden samledes til Opbyggelse. Skranker og store Forhæng skilte mellem disse tvende Afdelinger. I den överste Ende sad Biskoppen paa Höisædet og Præsterne noget lavere til höire og venstre i den store Halvkreds; foran dem stod Alteret, denne fælleds Reliquie fra Hedenskab og Jödedom, under en Himmel, baaret af prægtige Söiler, og hele denne Herlighed aabnedes kun for Menigheden, fast som et hedensk Mysterium, naar ene de Indviede vare tilstede. I den nederste Afdeling samlede man sig, i den Orden, som Kiön og Alder, Stand og Forhold bestemte, om den Plads i Hovedskibet, hvor Chorsangerne stode, og hvor Ordet blev forkyndt fra Talerstolen. Marmorskranker adskilte ogsaa her Klerkerne fra Lægfolket.

Saa langt man end i Basilikaerne var kommet fra den apostoliske Kirkes Eenhed og Simpelhed, saa meget som der end i dem var lagt an paa at tiltale den ydre Sands, saa kan man dog ikke negte, at det levende Ord endnu havde sin Betydning ved Menighedens Gudstieneste. Men da Occidentens Kirke strakte sig saa vidt som Europa mod Nord og Vest, da det var den, som forenede Folkene, forskellige i alt andet, da dens Sprog, fremmedt for daglig Tale, löd gaadefuldt, men helligt ved Alterets Tieneste, da dens Hyrde, Biskoppen i Rom, löftede sin Stav med Vælde over alt verdsligt Regimente, da maatte der ogsaa föles Trang til at Kirkens Bygning skulde reise sig som et Mærke paa Herredömmet, og denne Trang fandt sin

Fyldestgiörelse i den nye Bygningsmaade, som udviklede sig hos de gothisk-germaniske Stammer. Selv Rummets indre Fordeling blev anderledes. Choret, hvis lave Skranker för omgaves af Menigheden, flyttedes nu som en egen Deel af Bygningen ud mod Östen, og inden för de höie, rigt smykkede Vægge, som skilte det fra den övrige Kirke og lukkede för det, samlede Præsterne til deres særskilte Gudstieneste om Höialteret. Lærens Forkyndelse var ikke længer den Hovedsag, som kaldte Folket til Kirke, men vel den stumme Tilbedelse af Brödets Forvandling til Christi Legeme. — See, dertil var den Halle, som Langhuset dannede, særdeles skikket, især hvor den var saa stor, at den maatte giennemskæres af to, ja fire Rader mægtige Piller, som sköde op under Hvælvingerne, og disse i en svimlende Höide vare udspændte over Höikirken. Her var Plads til de Tusinder, som paa store Festdage strömmede sammen allevegne fra. Som et Hav bølgede Mængden hen mellem Pillerne; kun af og til hörtes Præstens Stemme, som læste Messen foran Alteret. medens den dumpe Brußen af de manges dæmpede Röst og urolige Frem- og Tilbagetrængen fyldte det umaadelige Rum; men, vare end hans Ord blevne hörte, de havde jo været uforstaaelige for Lægmand, ligesaa uforstaaelige som de fremmede Tunger; han kunde höre til höire og venstre og som vidnede om den mægtige Tiltrækning Stedets Helighed udövede paa de Troende selv i ferne Lande. Men — Forvandlingen skete, den glimrende Monstrants med Hostien löftedes i Veiret, den gyldne Kalk hævedes — og alt var stille, Alle knælede i andægtig Taushed, kun de lette Virakskyer svævede og hvirvlede op under de höie Buer. Og, naar saa Mængdens Uro meldte, at det Heiligste var seet, da overdövedes den af Chorsang og Orgeltoner.

Naar man nu træder ind i en af disse gothiske Bygninger, der staae som halvt ubegribelige Minder om den

Magt Kirken engang besad, men i en Bygning, hvor den romerske Cultus har maattet vige, hvor Altrene ere bortflyttede fra Kapeller og Piller, hvor det fulde Daglys falder ind giennem klare Ruder, og kun enkelte Stumper af Glasmalerie sidde tilbage som dunkle Pletter, saa er Indtrykket endnu saa mægtigt, at man let overtyses om, at denne Bygning ikke var opført for Ordet, saa at det der skulde kunne virke oplysende og giennemtrængende; der er maaskee ikke engang en Prædikestol. Her vakttes Andagten, her glødede Troen mellem de Skarer af Hellige, hvis Billeder talte til Öiet, hvorhen det vendte sig, hvis Reliquier, straalende af Guld og Krystal, giennem Mirakler uimodsigeligt forkyndte deres Magt; Evangeliet stod her i det Fierne og afspeilede sig i al denne Herlighed som Solen afspeiler sig i Regnbuens Farveglads paa Uveirets dunkle Grund.

Forskiellen mellem de her antydede Former af Kirkebygning og Kirketieneste i Occidenten maa alerede vække Formodning om, at Maaden, hvorpaa det stumme Billede har talt og opbygget i dem, ogsaa maa have været forskjellig, og denne Formodning bekræftes af Historien og Mindesmærkerne. Vi ville først kaste et Blik paa Basilikaerne, hvis store og glatte Vægge gave Maleren rigelig Leilighed til at vise sin Konst. Hovedgangens lange Sider indeholde derfor ogsaa, ovenover Söilerne, een eller flere Rækker af bibelske Billeder; det var den Tids Fattigmands Bibel for den fromme, men ukyndige Troende. Han kunde ikke selv læse Skriften, men han hørte den forelæst og forklaret paa Talerstolen, han saae de samme Begivenheder og Personer tydeligt fremstillede i Malerierne, og disse bleve ham nu som en hellig Bog, hvor han selv kunde söge Veiledning og Tröst. Var der herved sørget for Belæring, saa maatte heller ikke det glemmes, som værdigen kunde forkynde Kirkens Höihed, thi Indtrykket

af de gamle Templer var ingenlunde udslettet, og stærk var Trangen til at den nye Lære skulde fremtræde med Seierherrens Glands. Men Billedstötten, saadan som de store Gudeskikkelser af Marmor og Metal, den havde ikke længer sit Sted i Helligdommen, den var nu engang fortrængt af Alteret og vilde kun have vakt Forargelse som en hedensk Vederstyggelighed; Maleriet derimod, denne tilsyneladende Virkelighed, som griber Blikket og dog ikke kan fattes med Haanden, det var Midlet, som maatte anvendes og som ogsaa blev anvendt netop der, hvor det kunde frembringe den meest slaaende Virkning. Muurfladen ovenover og paa Siderne af den store Bue, som man gik igiennem til det Helligste, fik derfor Billeder med større Figurer og dybere Betydning, men fremfor alt blev Tribunens<sup>1)</sup> Halvkuppel udsmykket paa det prægtigste. Denne krumme Flade kunde sees heelt nede i Kirken, naar Forhængeet under den store Bue blev trukket tilside, men den udfoldede sig bestandig mere og mere alt eftersom man nærmede sig til Alteret, og paa den saae man nu Christus, Alherskeren, med Englene, de stavførende Herolder, ved Siden, eller Christus, Verdens Lærer, ophöiet midt imellem Apostlerne; og disse stille, alvorlige Skikkelser, Frelserens ofte i colossale Forhold, omgaves af den gyldne Grund som af en luende Glorie. Dersom disse Mosaikbilleder endnu i vore Dage formaae at giøre et dybt Indtryk, hvilken Virkning maae de da have ud-

---

<sup>1)</sup> Den store halvkredsformede Muurfordybning, hvor Biskoppen havde sit Høisæde mellem Præsterne og foran hvilken Alteret stod. Det er den saakaldte Absis, som i den ældre christelige Basilika slutter sig umiddelbart til Langbygningens østlige Muur, eller, dersom der er et Tværskib, da til dettes brede østlige Muur uden noget Slags Mellembygning, og som derved paa det bestemteste sonder sig fra Absis i de romanske Basilikaformer, der danne Overgangen til den gothiske Kirkebygning.

övet paa Menigheden i hine Tider, da Öiet var for slövt til at föle for en renere, fuldendtere Konst.

Det er disse og lignende Forestillinger, som klarest vise os den Aand, som gik giennem Kirkelig Konst, da denne udviklede sig efter Constantin den stores Tid. Faderen var herliggiort i Sönnen, og denne thronede nu forklaret som sin Kirkes Lærer og Frelser. Hans jordiske Lidelse og Död synes aldeles at være traadt i Baggrunden, den antydedes i det höieste ved Begivenheder af det gamle Testamente, som Isaaks Offring eller Jonas, der sluges af Uhyret, eller ved Symboler, som Lammet, der bærer Korset; hvor Christus fremstilles för sin Himmelfart, der er det som den mägtige Velgiörer, for hvem endog Döden maa vige, eller som Læreren, eller som Messias, der holder sit Indtog i Jerusalem, men den lidende Forsoner sees ikke, i det höieste kunne vi en enkelt Gang see den Anklagede för Pilatus. Korset finde vi derimod afbildet, men ikke som det stygge Træ, hvorpaa Forbryderen leed sin forsmædelige vanærende Straf, nei som Frelsens prægtige Seierstegn, straalende af Guld og Edelstene, omgivet af Engle eller af Evangelisternes Symboler. Saaledes stod det alt i en af Salene i Constantin den stores Kongeborg, saaledes kunne vi endnu see det i Kirkernes Mosaikbilleder.

Nærme vi os nu til en af Hovedkirkerne, saaledes som de stode kort för Reformationen, saa vil alerede dens Ydre forbause os ved sin Billedpragt. Höit oppe, paa Muurstiver og lövsmykkede Spiir see vi Billedstötterne, de staae der i det Fierne som smaa Dukker; og for at komme ind i Kirken, maae vi gaae mellem dobbelte Rader af udhugne Figurer, der ere opstillede langs med Siderne af det store, rige Portal. Saasnart vi ere traadte ind, blive vi strax vaer, at enhver Frygt for det hedenske i Statuen er forsvundet, thi over Altrene ere snart Malerier, snart Billedstötter opstillede, ja. Altertavlen danner

undertiden som en heel Bygning af stöbte eller udskaarne Figurer. Et uendeligt Farvespil omgiver os. De architectoniske Former ere klædte i brogede Mynstre, enhver Flade indeholder emblematiske eller historiske Forestillinger, de lange Vinduer ere dannede af Glasmalerier fra överst til nederst; men imidlertid modtage vi ikke her det enkelte, store Indtryk, som foran Basilikaens Hovedbilleder, det skulde da være, at et eller andet Altermalerie fængslede os saaledes at vi for en Stund glemte alt andet.<sup>1)</sup> Denne Mylren af Billeder, som der vilde behöves Maaneder til blot at giennemsee, er af höist forskiellig Alder; medens nogle af Vinduesmalerierne ere omtrent samtidige med Bygningen, ere andre derimod to hundrede Aar senere, og det Samme gjelder om alle de övrige Konstværker. Det er en heel ny Konstudvikling, som her aabenbarer sig, vi kunne saa at sige forfølge den fra Svöbet til dens fulde Væxt og vi opdage let, at den er aldeles forskiellig fra den som vi betragtede i Basilikaen, der saa öiensynlig bar Præget af sit Slægtskab med den classiske Oldtid. Denne tilhörer det nye Europa, saaledes som det under og efter Korstogene bestandig blev sig mere og mere bevidst. Unægtelig har Konsten et særegent Physiognomie hos de Stammer, hvor den trivedes kraftigst, men Kirken har paatrykket den det umiskienkelige Præg af den samme Aand, og vi bör herved ikke oversee den giennemgribende Indflydelse, som de meest anseete Höiskoler, og det vidt forgrenede og nöie sammenknyttende Klosterliv har udövet.

Af alt det Nye, som paatrænger sig, kunne vi her blot udhæve nogle af de Forestillinger, der, med Hensyn til kirkelig Konst, fuldest kunne antyde os denne Tids

---

<sup>1)</sup> Selv i Italien, navnlig i Mellemitalien, hvor andre Bygningsformer heldigere understöttede Malerkonstens Opsving, gjelder, med faa Undtagelser, det her Sagte.



Eiendommelighed. I Basilikaen saae vi, at man helst dvælede ved Christi Forherligelse, i Domkirken see vi at hans Fornedrelse hörer til de kiæreste, meest gribende Forestillinger. Hans Lidelse og Död, hans Begrædelse og Gravlægning, hvor utallige Gange ere de ikke fremstillede i Malerier og halvtophöiede Arbeider, og i Grupper af fritstaaende Figurer. — Man kunde ikke være opfindsom nok i at afbilde de grueligste Piinsler, den meest hiertekrænkende Vanære, eller i at stille den Lidendes Sagtmodighed og Bødlernes Raseri i det meest skiærende Lys, eller i at skildre den Smerte, den Sorg og den Ömhed og Ærbødighed, hvormed det döde Legeme omgives. Korset, som Seirens Tegn, er forsvundet af Konsten, den Korsfæstede derimod er, og det ikke blot for Maleren, men mærkeligt nok, ogsaa og fortrinsviis for Billedhuggeren et særdeles yndet Æmne. Vi see det i alle Störrelser, lille og ziirligt i ædle Metaller eller Elfenbeen; kæmpestort og forfærdeligt, udhugget i Træ, og Lidelsens og Dödens Mærker paa det nöiagtigste angivne ved Farver. Hiint mindre Crucifix see vi paa Alteret mellem Blomster og blanke Lysestager, dette større kunne vi finde paa det Sted, hvor det, i den gothiske Kirke, maa falde stærkest i Öinene, oppe over Skillerummet mellem Chor og Langhuus, og det danner altsaa her Sidestykket til Frelseren, som Alhersker, thronende paa Mosaikens Guldgrund i Basilikaen.

Men denne Fremstilling af den Korsfæstede er ikke alene en historisk Afbildning af hans Lidelse, den er tillige det stærkeste kirkelige Udtryk for hans Modsætning til Adam, hans Lydighed indtil Döden. Han vises saaledes ikke alene til Spot paa Golgatha, men ogsaa som Tilbedelsens hellige Gienstand for Skarer af Engle, af Patriarcher og Propheter, af Apostler og Martyrer, og hans Kors slaaer som Livets stedse grönnende Træ sine Grene ud mellem alle Himle. Den er et Billede paa

Faderens Forbarmelse, og derfor holder ofte, i Treenighedens Fremstilling, den thronende Fader sin korsfæstede Søn foran sig, over hvis Hoved da sees den svævende Due.

Fremtræder nu Christus saaledes som Modsætningen til Adam, da har Eva sin Modsætning i Maria, som forvandler Stammemoderens Klage til Jubel. Det er ikke først nu, at Maria optræder i kirkelig Konst; i Basilikaens Mosaiker kunne vi alt træffe hende som en alvorlig Gudinde paa sin Throne med den lille Gud paa sit Skiød, og omgivet af Engle, men den unge Kvinde i Solgislen med Stiernekrands om Hovedet og Maanen under sine Födder, hun tilhører denne Tid og tillige det deilige Udtryk af Reenhed og Blidhed, Ydmyghed og Hengivenhed, som gaaer igiennem hele Forestillingen om hende, og som blander sig formildende med det bittre Indtryk, som Synet af Sönnens Lidelser maa gjøre. Det egne Skiær af Mildhed og Ynde, som omgiver hendes Jordliv, bliver til en straalende Glorie efter hendes Död, og hendes Himmelfart og Kroning danner nu Glandspunktet i kirkelig Konst. Hun staaer, for at bruge et verdsligt Billede, som Dronningen paa den høie Borg i al sin Herlighed, medens Drotten paa Valpladsen seirende udgyder sit Blod.

Den store Indflydelse, som Helgen- og Reliquie-Dyrkelsen havde faaet, bidrog overordentligt til den Rigdom og Mangfoldighed, der hersker i denne Periodes kirkelige Konst. Men alligevel ville vi, istedet for at hente dette eller hiint Exempel fra hellige Mænds Liv eller Blodvidnernes Martyrdöd, hellere kaste Blikket paa en Forestilling, som ret kan vidne om den Vægt man lagde paa Konstens Evne til at advare og paamine, overensstemmende med Tidens Trang. Det er Forestillingen om Dommedag. Ogsaa dette Æmne möde vi saa tidt i denne Vrimmel af Billeder, at det fæster sig uudsletteligt i vor Erindring. Hele Skildringen grunder sig aabenbart paa

Matthæi Evangelium, og dog, med hvor mange nye Træk er den blevet udsmykket, hvor fuldstændigt er den blevet iklædt Samtidens Klædemon. Frelseren bærer Kongekaabe, men tillige Lidelsens hellige Mærker, som han, med Dommerens ubönhørlige Strængthed, viser til de Fordømte, medens Pineus Redskaber frembæres af triumpherende Engle. Maria, den rene Jomfrue, den altformaaende Moder, hvis Forbøn saa ofte, saa brændende er blevet anraabt, viger paa denne forfærdelige Dag ikke fra Sønnens Side, hun er de angrende Synderes Talsmand, hun bönfalder Dommeren om Forbarmelse, thi nöie veier Michael, han som fældte Dragen, Anklage mod Forsvar. Med Broderkys hilses de Salige af Englene og føres op til Paradiset; Afgrunden modtager de Fordømte. Stærke Udtryk bruges der i Evangeliet om disses Straf, men hvor mangfoldig er den her tillige udmalet! Hvad er det for en sælsom Blanding af Modbydelighed og Gysen, der farer igiennem os, naar vi ret betragte den? Det er noget af den Rædsel for Dommen, der saa ofte rystede Siælen i Middelalderen og som lod den skue ikke alene Synden, men ogsaa dens Straf i deres allerhæsligste Skikkelser.

Da Luthers og Zwinglis Lære løsrev en stor Deel af det nordlige og vestlige Europa fra St. Peters Stol, lod det i lang Tid, som om denne stærke og vedholdende Rystning ikke skulde faae nogen Indflydelse paa den kirkelige Konst i de Lande, som bleve Paven troe. Den blev endog anvendt efter en større Maalestok end nogensinde tidligere, men, i det Hele taget, sporer man ogsaa, at den tabte i Betydning, uagtet den som Prydelse vandt i Kostbarhed og Omfang. Da Papismen imidlertid havde smedet sig nye aandelige Vaaben og samlede hele sin Kraft for at tilbagevinde det Tabte, og da den understøttedes af de mægtigste Fyrsters verdslige Vaaben, da kom der i det 17de Aarhundrede ligesom et nyt Liv i kirkelig Konst.

Med kiendeligt Velbehag dvælede man igien ved Martyrernes Lidelser, Magdalene smeltede hen i Bodfærdighed og Andagt, Jesuiternes nye Helgene omgaves med en Glorie af Mirakler. Med Henrykkelse modtog Spanien det pavelige Breve, der bekræftede Marias ubesmittede Undfangelse, og den nye Gudinde aabenbarede sig i Murillos Malerier, halv Barn, halv Jomfrue, svævende i Straaleglands. Det sygeligt søde, som vi finde modbydeligt i mangt et Konstværk, der dengang blev beundret, det Fortrin, som man i Valget af Æmnerne, saa ofte skiænkede Retterstedets Qvaler, vil man forgiæves søge at forklare alene af denne eller hiin Konstners Eiendommelighed, det hører med til Tidens Tegn, det viser os Udtrykket af den overspændte Følelse, den fanatiske Iver, der komme tilsyne i Tidsalderens kirkelige Liv. Guido Reni, der var saa grebet af det ædle Udtryk i Niobes Smerte, maatte til Peters-Kirken male Apostelen, som bliver korsfæstet med Hovedet nedad. Nicolas Poussin, denne maadeholdne Kunstner, med saamegen Sands for antik Skiønhed og for Reenheden i Raphaels Fremstillinger af Evangeliet, maatte, til den samme Kirke, male den hellige Erasmusses Lidelse, maaskee den væmmeligste af alle Martyrscener.

Det her anførte vil være tilstrækkeligt til at vise, hvor forskielligt et Præg Konsten har modtaget i den romerske Kirke. At Udviklingens lavere eller høiere Standpunkt, at Folkenes Eiendommeligheder have haft en betydelig Deel i at give dette Præg sin særegne Charakteer, det er uomtvisteligt; men den Kunst, vi her have givet Navn af Kirkelig, har tillige haft det alvorlige Kald, at bære et tydeligt Vidnesbyrd om Kirkens Lære og Stemning. Ogsaa Kirken har sin Udviklings Gang, den kan ikke blive stillestaaende, den vil, efter Tidens Trang, snart lade denne, snart hiin Side af sin Lære fremtræde i det skarpeste Lys, og en kunstnerisk Behandling af et religiöst

Æmne vil derfor ikke kunne blive tilfredsstillende som Kirkelig, med mindre den er istand til at anslaae den Tone, som fuldest kan finde Gienklang i Siælen. Udfolder Læren sig i en Retning, hvor Billedet taber sin befordrende Kraft, hvor det bliver staaende ligegyldigt, eller vel endog bliver betragtet som hindrende og forvildende, da vil Konsten, indenfor Kirkens Mure, vanskelig finde den rette Jordbund, den kan vel endog staae Fare for at blive aldeles fortrængt.

Denne Fare truede Konsten paa det alvorligste ved Reformationen. For den ivrige Protestant smeltede, i den første Oplussen, Billedet og dets afgudiske Tilbedelse uadskilleligt sammen og Billedstormen reiste sig. Bygningerne kunde imidlertid ikke undværes, og, saasnart den værste papistiske Smitte var udrenset, flyttede de nye Menigheder trøstigt ind, der var Plads nok. De store Cathedral- og Kloster-Kirker, der nu bleve indskrænkede til deres Sogne, kom især til at føle denne Forandring og den mærkes den Dag idag. I England indrettede man, op mod Choret, en lille Kirke inden i den store, og i Westminster, Canterbury o. s. v. staaer derfor en stor Deel af det mægtige Langhuus som en öde, luftig Halle, ærværdig ved sin Alderdom, fængslende ved den Storhed og Höihed, som endnu taler igiennem det. Hos os, hvor Bygningerne ikke havde det Omfang, blev hele Langhuset, ofte endda meget for stort, brugt til Gudstienesten, men Choret afsondredes enten heelt eller tildeels, for at anvendes til Gravkammer, eller til verdslig Brug, eller blive nedrevet, dersom Vedligeholdelsen var for byrdefuld. En eiendommelig Kirkebygning kom saaledes ikke til at udvikle sig i noget protestantisk Land, ikke engang hos de Reformeerte, hvor den selvstændigt ordnede Gudstieneste lettest burde have givet Anledning dertil; og, at det ikke skete, kan heller ikke forundre os, naar vi tænke paa den

lange, forfærdelige Kamp, som Reformationen maatte bestaae, paa den Fattigdom, som Kirken saa mange Steder nedsank i, paa den ringe Agt, som der vistes Ordets Tienere, og paa den Indflydelse, som gammel Vane meer og meer fik. Da derfor Kampens seierige Udfald skiænkede Fred og bedre Dage, blev det tillige en Nödvendighed, at slutte sig til den Gang, som den europæiske Bygningskonst var i; den protestantiske Kirke vilde i sit Ydre, saavidt muligt, ikke staae tilbage for den romerske, og det Indre fulgte efter i samme Retning. Hvorvidt man kunde gaae ad denne Vei, det kan et Blik paa St. Paul i London, eller paa Jardins Tegninger til Marmorkirken, hurtigst og tydeligst give os en Forestilling om. Uheldigviis lykkedes det ikke, at finde den rette Form for den Simpelhed og Strængheid, som ligeover for hiin Overdaadighed kom tilsyne i den reformeerte og undertiden ogsaa i den lutherske Kirkebygning. Det var Læsestuen med det ligegyldigste Sögnedags Udtryk overfor Stadsestuen med tankelös Storhed og Pragt.

Der hersker desuden en gammel Sædvane i de protestantiske Kirker, maaskee allermeest i de lutherske, som ikke er en ringe Hindring for at Bygningens Indre kan værdigt og frit vidne om at et christeligt Brodersind der har hiemme, at de, som der forsamles, söge en Fred, som Verden ikke kan give; en Sædvane, som har hentet sin Næring fra den egne Maade, hvorpaa man har bidraget til Kirkens Understöttelse og paa samme Tid pleiet sin Egenkiærlighed og Beqvemmelighed, en Sædvane, som ikke saa let vil ophöre, da den stötter sig paa gammel Vedtægt og skiuler sig under Andagtens Kaabe. Naar vi gaae til Gudstienesten ville vi saa gierne flytte vort Lönkammer med os, vi ville paa engang være i Kirken og hiemme for os selv, være samlede med Menigheden og dog skilt fra den, for at ikke vor Andagt skal blive for-

styrret ved Synet af ubekjendte Ansigter, af Ringhed og Fattigdom. Derfor disse lukkede Stole paa Gulvet, disse Pulpiturer med Glasruder og Gardiner, der hænge som Bistader op ad Piller og Vægge, derfor, naar vi gaae ind i en af vore ældre Kirker, disse Bomærker og Vaabenskiolde, denne Udskiæring og Forgyldning paa Familie-Stolene for at Rigdom og Fornemhed kunde staae som vogtende Engle, medens man knælede i Bönnen. Hvor ofte vilde ikke, netop i den lutherske Kirke, Apostelens revsende Ord<sup>1)</sup> være paa sit rette Sted!

I vore Dage, da, for at see Tingen fra dens lyseste Side, ikke en enkelt Bygningsstil tvinger Architecten under sit trykkende Aag, men da tre<sup>2)</sup> forskellige Stilarter med alle deres indbyrdes Overgange og Krydsninger stille sig til hans Tieneste, alle med gode Vidnesbyrd og prægtige Afbefalinger, skulde det synes et lettere og, i ethvert Tilfælde, et mere taknemmeligt Arbejde at opføre en Kirke, end det var for een eller to Menneskealdre tilbage. Sagen har imidlertid ogsaa sin mindre lyse Side. Hertillands maa Erfaringen dog omsider have overbeviist os om, at Pragtbygninger ikke høre hjemme, og at følgelig selv den aandrigeste Architect vil blive nødsaget til mere at anslaae Grundtonen i denne eller hiin Stilart, end udføre den med hele dens rige Harmonie. Alle de prægtige Billeder, hvormed vi efter fremmede Pragtværker kunne udmale os Lösningen af en saadan Opgave, ville derfor blegne, naar vi staae foran den færdige Bygning, selv om den i høi Grad vidner om Mesterens Dygtighed, og især vil den gothiske Kirke i Muursteensklædning kun tage sig fattigt ud. Med Hensyn til Bygningens Indre, da ere vi,

---

<sup>1)</sup> Jacobs Brev, 2det Cap., 1—6.

<sup>2)</sup> Den romerske, den gothiske og den saakaldte Gienfödelses-, Stil.

tildeels formedelst vor Fattigdom paa verdslige Bygningsminder fra Middelalderen, saa vante til at betragte Krydshvælvingen som Kirkens særegne Mærke, at vi sværme for den selv i vore Landsbykirker, trods det trykkede, kiælderagtige Udseende de fleste af disse derved have faaet.<sup>1)</sup> Den høie gothiske Hvælving af huggen Steen med sine opskydende, bevægede Linier, med sine Ribber og Kapper, strammede og foldede som et let Klæde, er unægteligt et rigt og opløftende Skue; men ogsaa de mere enkelte Stilformer, som vi, giennem den christelige Kirke, have taget i Arv fra Oldtiden, udøve deres særegne Tiltrækning. De have en Klarhed, en Ro og Hvile, som danne en herlig Samklang med Ordets Forkyndelse. Men vilde vi være istand til strax at erkiende det, selv naar en rigt begavet Konstner her traf de rette Accorder?

Med Hensyn til Billedet, da blev, under Reformationen, den lutherske Kirke dets eneste Fristed Ikke alene Alteret, men ogsaa Altertavlen blev bevaret. Luther havde intet imod Billeder af Christus, og den Aand, som han ønskede i kirkelig Konst, spore vi tydeligst i de Værker, som hans Ven, Maleren Lucas Cranach udførte paa flere Steder. I Weimars Hovedkirke viser Altertavlen den Korsfæstede, men vi opdage snart, at Billedets Hovedopgave ikke saameget er at fremstille Lidelsen, som at giøre os dens høie Betydning ret indtrængende. I Baggrunden see vi derfor Adam og Eva i Syndens Vold, det gamle Testamente (Loven) repræsenteret ved Moses og Propheter, endelig Englene som forkynde Hyrderne, at Messias er født. Foran ved Korset staaer derimod, til venstre, Johannes den Døber og peger hen paa det og paa Lammet ved dets Fod, "Guds Lam, som bærer Ver-

---

<sup>1)</sup> De oprindelige Forhold ere desuden som oftest forstyrrede ved de senere indflikkede Hvælvinger.



dens Synd", og til höire af Korset see vi den opstandne Frelser som Seierherre over Synd og Död. Men, for tillige at giöre Betydningen saa klar som muligt, og for at give den Overbeviisning, som har besialet dette Konstaværk, det stærkeste Udtryk, er, paa samme Side af Korset, hvor Johannes staaer, Luther fremstillet med den aabnede Bibel, hvori vi læse: "Jesu Christi Blod renser os fra al Synd"<sup>1)</sup>; og hos ham staaer Maleren Lucas Cranach med foldede Hænder og paa hans Hoved falder en Blodström, som gaaer ud fra den Korsfæstedes Side. Den symboliserende Sammenstilling af det gamle og nye Testamente, som vi kunne finde endnu rigere i andre af Konstnerens Arbejder, hörer hiemme i den christelige Kunst lige fra dens Begyndelse; men de stærke Billeder, hvori han fremstiller Modsætningen af Menneskets Fald og Forløsning, og den symbolske Benyttelse af Christi Blod<sup>2)</sup> som en frelsende Daab, der i et andet af hans Malerier anvendes paa selve Adam, ere Træk, som i Forbindelse med den fuldstændigste Fiernelse af alt Legende Væsen, tydeligt betegner den eiendommelige Retning, som herved tilsigtedes med Konsten i den lutherske Kirke.

Imidlertid manglede denne symboliserende og allegoriserende Retning, maaskee lige fra Begyndelsen, en saadan Fylde og Spirekraft, som der behövedes for at den unge Plante skulde voxe op til et kraftigt Træ; i ethvert Tilfælde er det vist, at dens skiønneste Tid ophörte kort ef-

---

<sup>1)</sup> Johannes förste Brev. 1, 7.

<sup>2)</sup> En allegoriserende Hentydning paa Christi Blod i Nadverens Sacramente have vi i det överste Maleri paa Altertavlen i Sorö. Ovenover Fremstillingen af Nadveren har Carl v. Mander malt Christus i Viinpersen, böiet under det tunge Kors. Det udströmmende Blod opfanges i gyldne Kalke af tvende Engle, som sidde ved Persekarret.

ter at den **Konstner**, som var dens **Stifter**, havde forladt det jordiske. Den førte senere kun et skrantende Liv, indtil den, i det syttende Aarhundredes sidste Halvdeel, umærkeligt gik over til en karakterløs Altarpynt i italiensk eller fransk Stil. Denne langsomme Hentæring af det kirkelige i luthersk Konst kunne vi lettest og tydeligst forfølge i de Malerier, der endnu smykke mange af vore Kirker som Epitaphier over fornemme, meest borgerlige Familier. Efter Reformationen bleve de saa at sige en Erstatning for de mange Altre, som tidligere havde givet Kirkerne et saa rigt Udseende, og de havde desuden, efter gammel Sædvane, stor Lighed med Altarbillederne, da en eller anden bibelsk Forestilling<sup>1)</sup> indtog den største Plads, og de Afdøde vare skildrede i Forgrunden som andægtige Tilskuere. Disse Epitaphier bevarede heelt ind i det syttende Aarhundrede denne Form, men nu bleve Portraitterne mere og mere anseelige, den bibelske Forestilling blev mindre og mindre og tabte sig i Baggrunden som et svagt, luftigt Syn, indtil den aldeles forsvandt.

Denne Afmagt, som saa hurtigt overvældede Konsten i den lutherske Kirke, bliver os, fra Menighedens Side, lettere forklarlig, naar vi lægge Mærke til den Skiæbne, som Konstminderne fra den romerske Kirke her have havt. Den ødelæggende Kraft, hvormed Billedstormen rasede saa mange Steder i Reformationens første Tid, yttrede sig overalt i de lutherske Lande kun i enkelte svage Stød. Vi see derfor ogsaa, at vore største og meest anseelige Altertavler tilhøre papistisk Konst, og vi kunne, ikke saa

---

<sup>1)</sup> Peter Becks *Épitaphium* i vor Frue i Aalborg, fra Slutningen af det 16de Aarhundrede, og Hans Olufsen Ribers i Klosterkirken i Horsens, omtrent tredive Aar senere, indeholde ret mærkelige Exempler paa en lignende Kreds af Forestillinger, som den Kranach havde angivet.

sjeldent, træffe Helgenbilleder ikke alene paa Alteret, men ogsaa paa Væggene. At man ikke ødelagde dem, at man endog bevarede dem, kunde have staaet som et smukt Vidnesbyrd om den nye Læres Sindighed og Bevidsthed om sin Styrke; men, at man lod dem blive staaende paa Alteret til Opbyggelse, at Præsten Aar ud og Aar ind foran dem holdt den lutherske Messe, at Menigheden foran dem samledes omkring Herrens Bord, at Ingen lod sig anfægte af disse talende Vidnesbyrd om den falske, afgudiske Lære, som Lutheranerne selv havde udæsket til en Kamp paa Liv og Død, det vidner enten om en Uvidenhed over alle Grændser, eller om en ualmindelig Ligegyldighed, ja Sløvhed for Konstværkets kirkelige Betydning. Disse udskaarne, malede og forgyldte Figurer, de pyntede dog i Kirken og hvad behøvede man saa mere. Nei, saa hellere end denne tomme Pynt, langt hellere, den reformeerte Kirkes bare, hvide Vægge.

At en saadan Lunkenhed iøvrigt ikke har været en trofast Vogter om Minderne fra en ældre Tid, vil man let kunne begribe. Mangt et Kunstværk, der fra et historisk Standpunkt, havde fortient at bevares, er blevet tilintetgjort, ikke af kirkelig Fanatisme, men af kirkelig Uvidenhed eller af Egennytte, og det er først i den seneste Tid, at man, omkring i Landet, kan finde Mænd, som have Indsigt, Sands og Iver for at frede om de Levninger, der endnu ere tilbage. Men saa glædeligt end dette er, saa megen Tak og Paaskiønnelse disse Mænds Virksomhed end har Krav paa, saa vil ad denne Vei ligesaa lidt en ægte kirkelig Konst kunne udvikle sig, som af den Sands for Konstens æsthetiske Betydning <sup>1)</sup>, der bestandig mere

---

<sup>1)</sup> Det er kun faa Aar siden, at en legemsstor Madonna i en Engleglorie, et Maleri af en nulevende fortient Konstner, men oprindelig med en ganske anden Bestemmelse, blev opstillet paa Alteret i en af vore Landsbykirker.

udbreder sig. Kirkelig Konst kan kun fremspire og trives i et kirkeligt Liv, som behøver den, og Lutheranismens Fortid er ikke istand til at vække synderlige Forventninger i saa Henseende. Glædeligt er det, at Livet rörer sig, selv om det medfører megen Giæring og Strid; men i en evangelisk Kirke vil det, ved Gudstienesten, ene være det levende Ord, som klarer og styrker, som ikke alene taler giennemtrængende til Overbeviisningen, men ogsaa uimodstaaeligt griber Følelsen. Hvad Betydning skulle vel Alterets og Væggenes Billeder have, hvor de kun staae som taalte Giæster, som Nødhielpere for en tarvelig Indbildningskraft, der leilighedsvis modtog et flygtigt Øiekast? Kirkelig Konst maa under saadanne Vilkaar vedblive at være det samme tomme Spil, som den hidindtil har været, med Undtagelse af den korte Tid, da den i Luthers og Cranachs Dage, i Symbolet, kastede sit sidste Farveskiær over det kirkelige Liv.

## II.

Det var altsaa som Kirkens alvorlige, høitidelige Herold, at Konsten havde Betydning i Kirkens Tieneste, og hvor stor en Indflydelse dette Forhold har havt, skiønnes bedst deraf, at det var paa Kirkens Grund, at Konsten opvoxede og modnedes, ja, at den der naaede sit Høidepunkt, inden den ret vovede paa at prøve sine Kræfter i andre Retninger. Endnu bestandig kunne vi sige, at den er en Nødvendighed i den romerske Kirke; talrige Konstværker, Malerier og Billedhuggerarbejder, udføres til samme Øiemed og Æmnerne hentes fra de samme Kilder som hidtil. Men kunne vi ogsaa endnu paavise en kirkelig Grundtone, der gaaer igiennem dem saaledes som i tidligere Dage? Kunne vi endnu pege hen paa slige giennemgribende Modsætninger som smeltende Andagt og Martyr-

standhaftighed, eller er der maaskee anslaaet en ny Tone, som klinger med lignende Styrke? Det tør vel neppe paastaaes, at St. Peters Stol endnu udöver en saadan Indflydelse. Konsten synes selv at have grebet Tømmen, og hele det Omsving, som betegner den i dette Aarhundrede, synes meget mere at være udgaaet af en Trang, begrundet i dens egen Natur, end af en Paavirkning fra Kirken. Det er bekiendt, at protestantiske Malere ere gaaede over til Catholicismen, og at der imellem disse findes Mænd, om hvis Alvor og rene Bevæggrunde der ikke kan være Tvivl, og om hvis fremragende Konstnerdygtighed der kun er een Mening; men selv i disse Mænds fortrinligste Værker sporer man langt meer en varm Følelse for den Inderlighed og Skiønhed, som aabenbarer sig i de ældre Konstneres Værker, der især have tiltalt dem, end en eiendommelig Udprægning af et kirkeligt Liv. Vor Tids kirkelige Konst, bærer i det Hele taget, snarere Vidnesbyrd om en Gienfødelse af en ældre, dygtigere Fremstillingsmaade, eller, i alt Fald, om en deels historisk, deels allegoriserende Retning, end om en giennnemgribende kirkelig Stemning.

Men den vaagnede Sands for det herlige i den ældre kirkelige Konst, er den kommet selve Kirken tilgode, har Kirken forstaaet at giøre denne Rigdom frugtbringende i sin egen Tieneste? Har den ikke tvertimod frivilligt skilt sig ved mange af sine ædleste Konst-Klenodier og har ikke Rom selv opstillet et Exempel i saa Henseende? Da Napoleon var overvunden, da de Altertavler, han som Seiersbytte havde ført til Paris, kom tilbage til Rom, bleve de ikke opstillede i de Kirker, hvor de oprindeligt henhørte, men forenede til en udsøgt Samling i Vatikanets Palads. Unægteligt havde mægtige og konstelskende Fyrster alt tidligere kiøbt eller tilbyttet sig mangt et Smykke fra Kirken, for i Mag at kunne glæde sig over det i deres

egne Sale, men hvad der dengang maatte betragtes som Indrømmelser, der undtagelsesviis giordes til verdslig Høihed, er efterhaanden, og navnlig i Løbet af de sidste hundrede Aar, blevet til en saa almindelig Sædvane, at de skiønneste Vidnesbyrd om, hvad Konsten har udrettet i Kirkens Tieneste, for det meste maae søges ikke paa de Altre, som de vare bestemte til, men i Konstsamlinger, ofte midt imellem de meest verdslige Fremstillinger. Det er sandelig ikke Fromhed, der har foraarsaget denne Omskiftning, det er ikke de Andægtiges Tary, som man her ved har villet komme imøde; Drivesiedrene have været af en ganske anden Natur: Beundring for Haandens vidunderlige Gierninger, Beklagelse over, at slige Mesterværker, der fortiene Udødelighed, skulle saa hurtigen ældes i Kirkernes Støv og Røg, Lyst til i et bedre Daglys at nyde dem i alle deres Enkeltheder. Bortrevne fra deres indviede Pladser, udstillede til den meest profane Beskuelse, beroer nu deres høiere Virkning ene og alene paa den aandige Kraft, der er nedlagt i Kunstværket.

Ere nu disse kostelige Minder om ildfulde Aander end tidt og ofte udstillede som forfængelige Skuestykker, kan det end være harmeligt nok, at see en nysgierrig Hob trænge sig igiennem Hamptoncourts Sale og, efter at have opbygget sig ved Betragtningen af Skiönhederne fra Carl den Anders Dage, letfærdigen skynde sig forbi Raphaels Cartons<sup>1)</sup>, disse Mesterværker, der vidne om, hvor reent og ædelt Evangeliet kunde afspeile sig i en Kunstners Siæl ved det samme Hof, hvor vanartet Lærdom og

---

<sup>1)</sup> De syv meget store Malerier i sin Liimfarve paa Papir, der forestille: Fiskedrættet, Luk. 5, 11; "Vogt mine Faar", Joh. 21, 16; den Lammes Helbredelse, Apostl. G. 3, 7; Ananiæ Død, Apostl. G. 5, 5; Paulus og Elymas Apostl. G. 13, 11; Paulus i Lystra Apostl. G. 14, 11; Paulus i Athen Apostl. G. 17, 22.

kirkeligt Despotie slyngede Banstraalen mod Luther; saa er det ligefuldt en uomtvistelig Kiendsgierning, at Kirkens Billeder have hævdet deres Plads midt i det verdslige Liv, at de ikke alene have forkyndt Konstens Herlighed i nye Kredse, men at de tillige, uden Hensyn til Troesbekiendelsen, have vakt slumrende Fölelser i mangt et Hierte; og hos Protestanten aabnet Blikket for en Fylde af religiös Skiönhed, som han ellers aldrig havde anet. Hvor let det desuden vilde været at frede om saadanne Arbeider, naar ikke Lyst til at bramme med Overflod havde hildet Eftertanken, derpaa have vi her i Byen et smukt Exempel, naar vi i Thorvaldsens Museum træde ind i Christussalen. Frelserens Billede, som der er opstillet i en passende Höide, i et roligt bestemt Lys, og omgivet af andre Billeder, som, uden at fremtrænge sig, skildre os hans jordiske Liv og hans kiæreste Disciple, fremtræder her for vor Betragtning i hele den Storhed, hvormed dets Grundtanke blev undfanget af Mesteren. Det er den samme Figur, som, i et ædlere Stof, smykker Alteret i Frue Kirke, en Bygning, hvis Indre ikke mangler Storladenhed, men vel en saadan Belysning, som Konstværker behöve, og hvor desuden hele Alterets övrige Udsmykning og Omgivelse skader det Konstaværk, der skulde være dets ypperste Prydelse. Det er den samme Figur, og dog vil man neppe troe sine Öjne ved at see den her som en lang, bleg Skikkelse, der synes at udstrække Hænderne mod Alterlyscenes karrige Varme, som om den nys var steget op af den kolde Grav. Enhver, som formaaer at föle for Siælen i et Konstaværk, tyer med Glæde tilbage til Christussalen, og neppe gives der heller i Danmark noget andet Sted, hvor Konsten i den Grad formaaer at semme Sindet til religiöst Alvor.

En æsthetisk Sysmaade har saaledes gjort sig giel-

dende for det, som oprindeligt tilhørte Kirken og nærmest burde betragtes fra dens Standpunkt, og denne Synsmaade vinder aabenbart i Udbredelse. Der var en Tid, da man saa at sige betragtede hele Livet med et bibelsk Öie, da man fortrinsviis valgte, til Prydelse for sine Værelser og Bohave, Æmner hentede fra den hellige Skrift eller fra Legendernes uendelige Kreds. Enhver Begivenhed, ethvert Tilfælde, som Dagen kunde medføre, havde et Mönster i det gamle eller det nye Testamente, i denne eller hiin Helgens Liv: Gideons, Davids eller Maccabæernes Bedrifter, i fyrstelige Sale; Bryllupet i Cana, eller Nadveren, eller den hellige Gregor, som beværter Christus, i Klosterne store Spisestuer; den patriarchalske Idyl, eller de yndige Sagn om Marie, i Brudekamret. Den Tid er for længe siden ophört; men i vore Dage synes den at vende tilbage, efterat Öiet og Sindet, fast trættede af al den brogede Nydelse, som Konsten tilbyder, föler Trang til at samle og vederqvæge sig ved Betragtningen af Billeder, der give Blikket en stadigere Retning, Tanken et tryggere Hvilested. Den gamle Skik vender tilbage, men under en anden Form. Vi ville see Æmnet, ifört den Fuldendthed, som den beundrede Konstner kan give det, og i mangfoldige Exemplarer, i formindskede Afbildninger og Afstöbninger, i Kobberstik og Steentryk, gaaer derfor næsten ethvert af Fortidens og Nutidens Mesterværker over hele den dannede Verden. Det er altsaa mere denne æsthetisk religiöse Fornemmelse, som vor Tid föler Trang til end det strængere kirkelige Indtryk; det er mere den ædle Form og Fölelse i Fremstillingen, end selve det sandselige Billede af den hellige Gienstand, som tilfredsstiller. Konstværket, som indeholder en Skildring efter den hellige Skrift, staaer nu med en langt større Bevidsthed for os paa en lignende Maade som Digtet, der be-



handler et bibelsk Æmne. Vi modtage gierne det opløftende, husvalende, selv det advarende ja revsende Indtryk, men vi ville kun modtage det med den Frihed, som gör det til en Nydelse, og uden den Frygt, hvormed Skriftens Myndighed fylder vor Siæl.

Naar derfor, i vore Dage og i et protestantisk Land, kirkelig Konst bliver Gienstand for en nöiere Overveielse, naar der i manges Hierter lever et inderligt Önske for at Kirken maa kunne fremtræde i en Höitidsdragt, saaledes som det sömmer sig for en Christí Brud, saa vilde det være godt, om man tydeligt gjorde sig Rede for, hvad der egentlig behövedes til at smykke Kirken som Guds Huus, og hvad der i mere udstrakt Forstand burde henregnes til det kirkelige Livs Prydelser. Til det förste maatte da alt det henføres, som kan bidrage til at understötte Ordet og samle Gudstienesten til et opbyggende og opløftende Heelt, fölgelig ogsaa hele den indre Kirkebygningens architectoniske Form- og Farvesmykke. Til det sidste alt det, som udenfor Kirken, men i en nærmere eller fiernere Forbindelse med den, kunde vidne om den Skiönhedssands, der gaaer igiennem Menighedens religiöse Liv, og hertil maatte da henregnes baade det formede og det malede Billede, naar det ikke udgiör et smykkende Led, men opstilles som et selvstændigt Konstværk. Det maa blive klart for os, at dersom vi tillægge Konstværket en alvorligere Betydning, saa kan denne ikke afhænge af Pladsens Ærværdighed, hvor det hensættes, men af dets egen Fortieneste; og, at det, for at kunne virke som det bör, maa sees i dets rette Lys, ligesom Ordet maa höres tydeligt, for ret at blive forstaaet. Heller ikke er der nogen Retning, hvor man i saa höi Grad maa lægge Vægt paa, at Konstneren ene følger Aandens Kald, som hvor det gielder om at udføre et Arbeide, der fordrer religiös

Alvor. Men under Forhold som vore, ville saadanne Kunstnere sieldent findes uden i et ringe Antal, undertiden endog aldeles savnes, og Konstværket bør derfor ikke nedsynke til at være et Slags reglementeret Bohave, som der uundgaeligt maa sørges for efter fattig Leilighed, men det bør holdes i Hævd som et kosteligt Klenodie, man med Glæde bringer et Offer for at erholde, naar Lykken tilbyder det.

Dersom i Fremtiden Billedet saaledes kom til at savne den Ærværdighed, som dets Stilling paa en indviet Plads omgiver det med, og hvis det, som en friere, poetisk Skabning, kom til at miste noget af den Styrke, hvormed det virker, naar Kirkens Stemning giver det et eiendommeligt Præg, saa ville derimod andre Fordele give Erstatning for disse Tab. Kirken har ofte paalagt Konsten saa tunge og snærende Baand, at selv de største Mestere have følt deres Tryk; de bortfalde nu aldeles. Den Kreds, indenfor hvilken Konstneren kom til at hente sine Æmner, vilde desuden, selv i et protestantisk Land, betydeligt blive udvidet, da udvalgte Træk af Kirkens Historie saa naturligt kunde komme til at slutte sig til det nye Testamente, De Steder, hvor saadanne Konstværker opstilledes, vilde heller ikke savne deres Fredning. De vilde danne som Forgaarde til Kirken, Hvilepladse, som tilstedede en frie, men reen og ædel Nydelse, idet de tillige gav Tanken en alvorligere Retning. Skulde der behöves Exempler paa, at religiöse Billeder kunne fremkaldes, naar der er Alvor i Livet, selv om ikke Kirken vil indrømme dem Plads, saa behöve vi blot at kaste Blikket paa Rembrandt og flere af hans Samtidige. Betragt engang hans "Christus og Disciplene i Emaus" i Galleriet paa Christiansborg. Dette Malerie har, ligesaa lidt som mange andre fortræffelige bibelske Compositioner af ham, været bestemt til nogen

Kirke; men sammenlign det engang med den lange Række af lutherske Altertavler, og see hvor kolde og kiedelige de staae ved Siden af dette Malerie, fuldt af Liv og Glöd.

Dog, — paa hvad Maade man end vil anvende Konsten i Kirkens Tieneste, — den förste og den sidste Betingelse, er at selve Livet i Kirken rör sig med Sandhed og med Kraft! —

---